

د افغانستان اسلامي جمهوریت
د مالیې وزارت

د افغانستان د سولې او پراختیا ملي چوکاټ دویم سند لندیز
۲۰۲۱-۲۰۲۵ (ANPDF II)

لندیز

۱. پېژندنه

د پایداره سولې لپاره د اساساتو جوړونه

د بدلون لسیزې دوه میمی نیمایي ته له ورگډېدو سره سم، مور د بېوزلې له منځه وړلو، له سیمې او نړۍ سره د یوه په ځان بسیا، تولیدي او اقتصاد نښلېدونکي په توگه د افغانستان پراختیا، په پیاوړو بنسټونو باندې پانگونه او همداشان د کووید ۱۹ گواښونو ته د رسېدو په موخه د حکومت پروگرامونو پرمخ وړلو ته دوام ورکولو. زموږ د لیدلوري په هسته کې دا اصل پروت دی، چې دولت باید ولسونو په ځانگړي توگه د ښځو او زیانمنې طبقې غوښتنو ته په مستقیم او رانه ډول حساب او ځواب ویونکی وي.

له ۲۰۱۷-۲۰۲۱ پوري د افغانستان د سولې او پراختیا ملي چوکاټ لومړي سند په لاسته راوړنو له تکيې وروسته، د افغانستان د سولې او پراختیا دویم ملي چوکاټ (ANPDF II) هم زموږ پروگرام ځان بسیاینې ته په رسېدو او د خلکو په سوکالی باندې را څرخي. دغه سند زموږ اوږدمهال او لنډمهال لومړیتوبونه روښانه کړي دي او د دريو سترو موخو لکه د سولې رامنځته کول، دولت جوړونه او د یوه ولاړ بازار رامنځته کېدو لپاره دی.

۲. له ۲۰۱۷ - ۲۰۲۱ پرمختگونه

د امنیتي ډاډ له نه شتون او گڼو نورو ستونزو سره، په ۲۰۱۴ کال کې د امنیت له لېږد وروسته د ملي یووالي حکومت بدلون رامنځته کوونکي اصلاحات رامنځته کړل. د افغانستان د ۲۰۱۴ کال د ځان بسیاینې ستراتیژي او له ۲۰۱۷-۲۰۲۱ کال پوري د افغانستان د سولې او پراختیا ملي چوکاټ؛ له نړیوالې ټولني سره زموږ د پراختیا او شرکت لید لوری ترسیموي. د دې لپاره چې د دولت د لید لوري او پروگرامونو پلي کولو لپاره په یوه اغېزمن توکي بدله شي ملي بودیجه اصلاح شوېده او همدا شان مور له کلیدي وزارتونو سره د ملي کارونو د رامنځته کولو او ساده کولو لپاره هم کار کړی دی او د ملي او بهرنۍ بودیجې له لاري مو د ستراتیژي تطبیق، لگښتونو سنجولو، په کړنو ولاړو پایلو، اجرائي پروگرامونو، د تدارکاتو پروگرام جوړونې او همدا شان د پانگوني کړښو او کانالونو ترتیبولو ته روښانه لار ښوونې وړاندې کړي دي. مور له ۲۰۱۴ کال وروسته له ۲۰۱۴-۲۰۱۸ د ځان بسیاینې دوه اړخیزه مسؤلیت مننې او د ۲۰۱۹-۲۰۲۰ پوري د جینوا دوه اړخیزه ځواب وپېني چوکاټ ته دوام ورکړی.

په بودیجه کې د پام وړ اصلاحاتو پلي کول او پېژندنه، د قانون حاکمیت پیاوړي کولو په موخه له ۴۰۰ څخه د زیاتو قوانینو او مقررو تصویب او ترویج، د بشري پانگې د پراختیا د ملاتړ لپاره د روزنیزو اصلاحاتو پېژندنه، د تجهیزاتو له سپارلو د ډاډ ترلاسه کولو په موخه د جامع امنیتي اصلاحاتو وړاندې کول او په امنیتي برخه کې سمه تغذیه او ښه مدیریت زموږ له لاسته راوړنو شمېرل کېږي.

موږ د هڅوني اصلاحات په بریالی توگه ترسره کړي دي، د بېلگې په توگه: د نړیوال بانک د هڅوني پروگرامونو بشپړول، چې له ۷۰۰ میلیونه ډالرو د زیاتو پیسو ورکړې او اروپايي ټولني څخه چې د ۹۸،۵ میلیونه یورو ورکړې سبب شوي دي.

۳. لر لید: له ۲۰۲۱ - ۲۰۲۵ پوري مخ پر وړاندې حرکت

3.1 د سولې او امنیت لر لید:

روانو جگړو ته په کتو سره د تېرو کلونو امنیتي لر لید، توپیر لري. مور هیله مند یو چې د بین الافغاني مذاکراتو له پیلېدو سره دایمي اوربند رامنځته شي، د افغانستان او نړۍ خلک د سولې ثمره وويني. د دې سناریو په رامنځته کېدو سره به د افغانستان د خلکو انرژي د یوه گډ راتلونکي جوړولو په لوري وربرابره شي.

3.2 بېوزلې او ټولنیز- اقتصادي لر لید:

کوید-۱۹ جوړښتي بېوزلې ډېره کړه او زیات شمېر خلک یې د بېوزلې لومي ته ور تېل وهل. هغه ډلې چې په جوړښتي خطر کې را ښکېل دي، بېرته راستنېدونکي، کورني بېخایه شوي، معلولان، د کورنیو سرپرستي او کونډې ښځې، سوء تغذیه شوي ماشومان، ښځې او عمر خوړلي، کوچیان بېکاران او کمکاران دي. له بېوزلو سره د مستقیمو مرستو وړاندې کولو لپاره شته ملي پروگرامونه ډېرو بېوزلو وگړو ته په ځانگړي پاملرنه بیاکتل شوي دي.

3.3 مالي او اقتصادي ليد لوري

په تېرو څو کلونو کې د افغانستان مالي انځور مخ په بڼه روان دی. له دې سره په اقتصاد باندې د کويډ ۱۹ منفي اغيزو ځان بښايښي ته د افغانستان په هڅو سيوري غورلي.

په لنډ مهال کې له کويډ ۱۹ را ټوکېدلي ستونزمن وضعيت بڼه کېدل د افغانستان حکومت له لومړيتوبونو څخه دی. مور د شته پروگرامونو بيا کتنه وکړه، غير اجرائي پروژې مو ودرولي او له بوديجې بهر ټولې بهرنۍ او کورنۍ سرچينې مو د ولسونو د اړتياوو تامينولو په موخه وکارولي.

په دې سربېره د کويډ ۱۹ منفي اغېز له کبله په اقتصادي فعاليتونو کې کموالي، په تېرو پنځو کلونو کې د خپلو عوايدو لوړېدو په موخه د افغانستان په هڅو د پام وړ منفي اغېز بڼدلی. دې ستونزو ته په کتو سره په لنډ او منځ مهال کې به افغانستان ونه توانېږي، چې په يوازې ځان د کورنيو عوايدو له سرچينو بوديجوي او مالي اړتياوې پوره کړای شي. په منځمهال کې وروسته له دې چې افغانستان د کويډ ۱۹ له ستونزو بريالی ووزي، د کورنيو عوايدو ترلاسه کول به دوام ومومي، خو بيا به هم بهرنيو مرستو ته اړتياوې. که څه هم سوله به په بالقوه ډول وکولی شي اقتصادي بڼه والی مخ په وړاندې بوزي او افغانستان لورې ودې ته وړ روان کړي.

4. د ۲۰۲۱-۲۰۲۵ کلونو لپاره پراختيايي لومړيتوبونه

4.1 پراختيايي پروگرام او کارکړنې پلي کول

4.1.1 د کار بڼه:

د پروگرام جوړونې رول او کار کړنو پلي کول به له هغه څه سره چې د افغانستان د سولې او پراختيا په لومړي ملي چوکاټ کې راغلي سم دوام پيدا کړي. د افغانستان کابينه او عالی شوراگانې به د ستراتيژيکو لارښوودونو، پاليسيو تصويب، کړنلارو او څو کلنو پلانونو په تنظيم کې خپل محوري رول دوامداره ولوبوي. د لومړيتوب لرونکو پروگرامونو د ملاتړ په موخه د ملي بوديجې بهير؛ سرچينې تخصیص کړي دي او وزارتونه د پروگرامونو په پلي کول کې مسؤل دي. وزيران دي په دوره يی ډول په پروگرامونو کې پرمختگ و ارزوي او اړوندې شوراې او کابينې ته دي راپور ورکړي.

4.1.2 لومړيتوب لرونکي ملي پروگرامونه:

له لومړيتوب لرونکو ملي پروگرامونو څخه موخه د ولسونو او د هيواد د بازار لپاره د دولت له عملکرد څخه ډاډ ترلاسه کول دي. لومړيتوب لرونکي ملي پروگرامونه په پايولو او موخو ولاړ پروگرامونه دي، چې وزارتونه او ادارې د عمده ستونزو حل، پاليسۍ او پراختيايي موخو په لوري په ډله ايز ډول سوق کوي.

4.1.3 ملي بوديجه:

ملي بوديجه د حکومت د پلي کولو او پلان گذارۍ اصلي وسيله ده. د بوديجوي اصلاحاتو د يوې برخې په توگه، مور له يوې په مصرف ولاړې بوديجې څخه ننتېجه محوره بوديجې ته گام واخيست. همدا شان مور پروژې و ارزولي او غير عملي او کم لومړيتوبه پروژې مو له منځه يووړې او د راتلونکي ليد بوديجه مو معرفي کړه.

4.2 د پراختيايي لومړيتوبونو اجمالي ارزونه:

زموږ موخه، په ځان د يوه تکيه حکومت درلودل دي، چې خپلو خلکو ته اساسي خدمتونه وړاندې کړي. په دې سربېره حکومت په پام کې لري، چې په نږدې راتلونکي کې په لنډمهاله پروگرامونو کې له کرونا وپروس سره مبارزه بيا تنظيم کړي. په منځمهاله کې حکومت يو سريع السير او خطي ستراتيژي مخ پر وړاندې بوزي.

4.3 له کويډ ۱۹ COVID ناروغۍ سره مبارزه:

دولت د کويډ ۱۹ ناروغۍ جدیت په چټکه پېژندلی او د دې ناروغۍ احتمالي لوری يې په پنځو پړاوونو کې (تصديق، خپرېدل، فلاکت، مرسته رسونه او غوراوي) ترسيم کړی او يو ټول شموله ځواب يې ترتيب کړی، چې په هغه کې د عامې روغتيا وزارت او واليانو ته بي ساري صلاحيتونه سپارل شوي دي.

د دولت لنډمهاله او منځمهال لومړيتوبونه، هغو کړاوونو ته د ځوابونو دوام دی، چې د کويډ ۱۹ له کبله زموږ د خلکو زيان ليدونکي ډلې ته رسېدلي دي. دولت اوسمهال د بېرنيو مرستو رسوني صندوق جوړولو په حال کې

دی، چې کولی شي د دوه میاشتو لپاره له کورنیو سره مرسته وکړي. د کویډ ۱۹ خپرېدو په موده کې زموږ ملي موخي د روغتیايي خدمتونو وړاندې کول او انساني امنیت او د مرستو رسونه ده او دا شان د بازار او خصوصي برخې لپاره د هڅونې کڅوړو له لارې د مرستو رسونه د شته لومړیتوب لرونکو پروگرامونه له اصلاح او نوي کېدو تحقق پیدا کوي.

4.4 بازار جوړونه

د بازار جوړونې پروگرامونه له طبیعي، بشري، مالي، بنسټي، علمي، کلتوري او سیاسي پانگو تامینېږي. د مارکیټ جوړونې له موخو یوه دا ده، چې د افغان شرکتونو مهاجرت د اگاهو ستراتیژیکو ټاکنو لوري ته ورمخامخ کړو.

په هغو برخو کې چې موږ د سیالی درلودونکي یو په کلیدي سکتورونو کې د کار رامنځته کول او د پانګونې اغیز نهایی هدف دی. اوس مهال په دې برخه کې وچې مېوې او ځنګوخي، مرمر ډبرې، د انرژۍ د لېږد لپاره لوري، قیمتي ډبرې، کم پیدا معدني مواد او لیتیوم، د بناري مرکزونو ښېرازه کول، د سیستمونو ډیجیټلي کول او د سیمې له هیوادونو سره په پرتله د لوی اقتصاد پایداره کول شامل دي. د پانګونې سیمې او اساسي پروگرامونه په لاندې ډول دي:

د ترانزیت او سوداګرۍ پروگرام (۲۰۲۰-۲۰۲۵) د اولیې سکتور پروگرام (۲۰۱۸-۲۰۲۵) د زرغوني کرنيزي پراختیا پروگرام (۲۰۲۱-۲۰۲۵) د کانونو ستراتیژیک اصلاحات (۲۰۱۸-۲۰۲۵) د مخابراتو ډیجیټلي کول او پراختیا، د صنایع ملاتړ پروگرام (۲۰۲۱-۲۰۲۵) د بناري پراختیا پروگرام، د ښځو اقتصادي پیاوړتیا باندې د تمرکز پروگرام (WEE) (۲۰۱۷-۲۰۲۷).

4.5 دولت جوړونه

په مارکیټ جوړونه کې زموږ بریا په مستقیمه توګه په دولت جوړونه کې زموږ په بریا پوري اړه لري. لکه څنګه چې د متشبثینو لپاره د مناسب چاپېریال رامنځته کول او د ودې بستر برابرول، په شته ستونزو باندې غالبېدل او له فساد سره مبارزې ته اړتیا ده. د دولت جوړونې نورې هڅې په لاندې ډول دي: له فساد سره مبارزه، د سیمه ایزې حکومتولۍ پیاوړې کول، د عامه مالي مدیریت د سیستمونو ښه کول، د اغېزمنې حکومتولۍ پروگرام پیاوړې کول، د بشري سرچینو پراختیا ملي پروگرام نوی کول، د ولسي تړون ملي پروگرام پراخول او د پلي کولو پیاوړي کول.

4.6 سوله جوړونه

سوله زموږ اصلي لومړیتوب دی او لکه د خبرو اترو همغږي کولو پروگرامونو او سرچینو ته اړتیا لري، ملي دفاعي او امنیتي ځواکونه دي د ګډون لپاره د مذاکراتو په بل لوري فشار واچوي او د عدالت تامینولو ته اړتیا ده. د سولې په چارو کې د دولت وزارت، د مصالحې عالي شورا او نور شریکان باید د دې بهیر په ټولو اړخونو کې شامل شي.

کم تر کمه دي په شپږو اساسي مواردو کار وشي، چې پایداره سوله ولرو، چې هغه عبارت دي له: ۱- د طالب جګړه مارو او کورنیو راستنېدل. ۲- له پاکستان او ایرانه د افغان ګډوالو نوي راستنېدنه. ۳- د کورنیو بېخایه شویو او معلولینو بیا سکونول. ۴- له جګړې وروسته د درد تسکینولو لپاره له کلیو تر ملي کچې پوري ملي خبرې اتري او د راتلونکي لپاره د ګډ لیدلوري لړل، له قانوني او سیاسي لارو د شخړو د حل او فصل ژمنه پیاوړې کول. ۵- له جګړې زیان لیدونکو سیمو ته په ځانګړي پاملرنه د متوازنې پراختیا لړل. ۶- د ځمکنیو شخړو حل ته په پام سره غیر رسمي اقتصاد ته رسمیت ورکول، د شرکتونو د مالکیت حقوقو رامنځته کول او غیر قانوني اقتصاد ته بدیلونه وړاندې کول، په ځانګړي توګه تولید، پروسس او د مخدره موادو قاچاق ته.

ځینې لازمي پروگرامونو او اصلاحاتو ته اړتیا ده، څو پایداره سولې ته راوګرځو؛ لکه په لاندې ډول: د قانو حاکمیت او د قضایي سکتور اصلاح، د امنیت د سکتور لپاره د لومړیتوب ملي پروگرام او د سولې او مصالحې ملاتړ پروگرام.

5. دوه اړخیزه حساب ورکړه او د راتلونکي لپاره مشارکت

افغانستان او پراختیايي شریکان یې د افغانستان د پرمختیا لپاره ګډې موخي سره تعقیبوي، چې عبارت دي له: له ماتېدونکي حالت څخه تېرېدل، د شته جنجالونو پای ته رسېدو لړلید، د مرسته کوونکو د مرستې له تکیې خلاصېدل او په پای کې یوه

په ځان بسيا افغانستان ته راگرځېدل.

د راتلونکي پنځه کاله لرليد په پام کې نيولو سره، د افغانستان خلک او دولت لېواله دي، چې له مرسته کونکو او نړيوالو شريکونو سره په گډه يو واحد ملي چوکاټ جوړ او وړاندي کړي.

د ملي لومړيتوبونو، د څو پارچو او موازي فعاليتونو کمولو، د ژمنو په عملي کېدو مشروط له مالي او بوديجوي سرچينو گټه اخيسته او د اجرائټو او موخو په لوري يې د سوق کولو او بڼه حساب ورکړي په لارو کې تمويلوونکو د مرستو په همغږۍ او انسجام کې مهم رول لوبولی دی.

په ۲۰۱۹ کال کې له تمويلوونکو سره د پوهنې، روغتيا، عدلي او سيمه ايزي حکومتولۍ د سکتورونو په برخه کې د همغږۍ او انسجام سکتوري ازماينېتي بحثونه پيل شوي او تر دې دمه پوري دوام لري.

په اوسني چوکاټ کې ستراتيژيک لرليد دا دی، چې په خصوصي سکتور کې په پانگوني سره د کار زمينه زياتېږي او په تدريج سره د خصوصي سکتور پانگوني د بهرنيو مرستو ځای ناستي کېږي. د اصلاحاتو له پايلو ورکولو وروسته او د سولي لپاره روانې هڅې به معقولي وي، څو تمه پيدا شي چې افغانستان د ځان بسيايې په لوري روان دی او د نړيوالو مرستو ته زياته اړتيا نه لري.

په دې برخه کې ټولې هڅې لاندې موارد لري: د پروگرامونو ارزونه/د تمويلوونکو پروژې، د مشارکت د توکو توسعه، د دوه اړخيزه حساب ورکړي ميکانيزم جوړول او مشروط کېدل.

6. مالي پروگرام جوړونه او سناريو

6.1 د مېدا کال په پام کې نيولو سره وړاندوينې

په دې سند کې د مېدا کال وړاندوينې د هغه حالت منعکسونکي دي، چې شته مالي وضعيت کلک څرگندوي. د دې مالي سناريو پر بنسټ، تاوتریخوالی يوه اندازه را کمېږي، چې دا په کال کې د ۲،۹٪ اقتصادي ودې سبب گرځي او همدا شان د عايدو لوړېدو او امنيتي لگښتونو د کمښت سبب هم کېږي. د کويډ ۱۹ COVID منفي اغېزې په لنډمهال توگه د غير نظاميانو لگښتونه زياتوي، چې له هغه وروسته د جمعيت د ودې په نسبت لگښتونه هم زيات شوي دي. د بهرنيو مرستو کمېدل او وړيا مرستو ته محدود لاسرسی، د پانگوني مالي فضاء چې د ودې د پراختيا او د سولي د لاسته راوړنو ټينگښت سبب کېږي، محدودوي.

6.2 د نور سيارو وړاندوينې

6.2.1 د معکوس وضعيت وړاندوينې

وړاندوينې شوي معکوس وضعيت د کويډ ۱۹ منفي وضعيت د اغېزو د دوام څرگندوی دی او دارنگه د تاوتریخوالي له زياتېدو سره د مالي فضا محدوديت او د بهرنيو مرستو کمېدونکی دی. د مالي وضعيت دې حالت ته په کتو سره د وخت په تېرېدو تاوتریخوالي زور پيدا کړی او په کال کې (۲ سلنه) د اقتصادي ودې د کمېدو، د نفوس له زياتېدو سره د بېوزلی زياتېدو (په داسې حال کې چې له ۲۰۱۸ کال څخه به ناخالص توليد له ۵۴۲ \$ څخه ۴۶۷ \$ ته په ۲۰۲۴ کال کې کموالی پيدا کړي) او د عايدو راټولېدل به محدود شي.

د امنيتي لگښتونو له زياتېدو سره هم مهال د ملکي کڅوړو لگښت، له ۲۰۲۱ کال څخه وروسته د تمويلوونکو د مرستو کمښت او د کورنيو عايدو د انسجام کمېدل، په ځواب وپېنه باندي ابتدايي تمرکز او په راتلونکي کې د عامه خدمتونو وړاندي کولو په موخه او د ودې ترلاسه کولو لپاره پانگونه او دا شان په محدودو امکاناتو د کويډ ۱۹ بڼه والی را محدودېږي.

6.2.2 د سعودي وضعيت وړاندوينې

د دولت او مخالفې ډلې ترمنځ د هوکړه شوي حالت په برنسټ؛ په دې سند کې د سعودي وضعيت وړاندوينې او په کلیدي برخو کې عمده پانگونه، چې د پراخي ودې او ځان بسيايې سبب کېږي، طرحه شوي ده.

د مالي دې سناريو پر بنسټ، د پام وړ اصلاحات او پانگونه د مالياتي او غير مالياتي درآمد د بسپج لپاره برخه وال ډېره گټه تاويلوي. د مودې په اوږدو کې امنيتي لگښتونه کمېږي، خو د سولي د ټينگښت لپاره لگښتونه (د ۲۰۲۱ او ۲۰۲۴ کلونو ترمنځ ټول ۱،۵ – ۲،۵ ميليارډ ډالرو) او د ودې د اسانتيا لپاره زياته پانگونه (د ۲۰۲۱ او ۲۰۲۴ کلونو ترمنځ ټول ټال ۳۰۰ ميلیون ډالره) کېږي او ټول لگښتونه په منځمهاله موده کې زياتېږي. خو د کويډ ۱۹ COVID له محدودو اغېزو سره او په بودیجه کې د مالي تامين له لارې له تمويلوونکو ملاتړ (د ناخالص داخلي توليد ۱۰٪ سلنه په شاوخوا کې) کېږي، ملکي لگښتونه د ودې په خوځښت پورې تړلي او د معيشت وده په اوږد مهال کې په پراختيا پورې اړه لري.